Nasrulloyeva Nasiba Sadulloyevna (Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM Samarqand kampusi "Xorijiy tillar" kafedrasi dotsenti (PhD)

MEDIA MAKONDA INGLIZ VA O'ZBEK KOMPYUTER VA INTERNET TERMINLARINING LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Annotatsiya. *Ushbu maqolada ingliz va o'zbek media makonida uchraydigan kompyuter va internet terminlarining lingvopragmatik xususiyatlari tadqiq etiladi. Media matnlarda terminlarning semantik adaptatsiyasi, stilistik funksiyalari, kontekstual qo'llanilishi hamda milliy lingvokulturologik omillar ta'siri yoritiladi. Tadqiqot ingliz tilidan kirib kelayotgan IT-terminlarning o'zbek tilida qabul qilinishi, moslashuvi va kommunikativ ta'sirchanligi bilan bog'liq jarayonlarni tahlil qiladi. Natijalar media tilida global axborot texnologiyalari leksikasining kuchayib borayotgan o'rnini tasdiqlaydi.*

Kalit so'zlar: *kompyuter terminlari, internet leksikasi, lingvopragmatika, media diskurs, ingliz-o'zbek terminologiyasi, adaptatsiya, axborot texnologiyalari.*

ЛИНГВОПРАГМАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ АНГЛИЙСКИХ И УЗБЕКСКИХ КОМПЬЮТЕРНЫХ И ИНТЕРНЕТ ТЕРМИНОВ В МЕДИАПРОСТРАНСТВЕ

Аннотация. *В данной статье исследуются лингвопрагматические особенности компьютерных и интернет терминов, встречающихся в английском и узбекском медиа пространстве. Медиа тексты освещают семантическую адаптацию терминов, стилистические функции, контекстуальное использование, а также влияние национальных лингвокультурологических факторов. В исследовании анализируются процессы, связанные с восприятием, адаптацией и коммуникативной восприимчивостью ИТ-терминов, поступающих из английского языка, на узбекском языке. Результаты подтверждают растущее место лексики глобальных информационных технологий в языке СМИ.*

Ключевые слова: *компьютерные термины, интернет-лексика, лингвопрагматика, медиа дискурс, англо-узбекская терминология, адаптация, информационные технологии.*

LINGUOPRAGMATIC FEATURES OF ENGLISH AND UZBEK COMPUTER AND INTERNET TERMS IN THE MEDIA SPACE

Annotation. *This article explores the linguopragmatic features of computer and internet terms found in the English and Uzbek media space. The media texts highlight the semantic adaptation of terms, their stylistic functions, contextual usage, and the influence of national linguocultural factors. The study analyzes the processes related to the perception, adaptation, and communicative receptivity of IT terms coming from English in the Uzbek language. The results confirm the growing importance of global information technology vocabulary in the media language.*

Keywords: *computer terms, internet vocabulary, linguopragmatics, media discourse, Anglo-Uzbek terminology, adaptation, information technology.*

Kirish. Global axborot texnologiyalarining rivojlanishi til tizimida, xususan, media makonida yangi terminlarning faol qo'llanilishiga sabab bo'lmoqda. Ingliz tilidan kirib kelgan "server", "blogger", "platform", "update", "cybersecurity", "cloud" kabi terminlar o'zbek media tilida muhim kommunikativ vositaga aylangan. Shu jarayonda terminlarning lingvopragmatik xususiyatlari, ularning matndagi maqsadga yo'naltirilganligi, stilistik yuklamasi, kontekstual ahamiyati va kommunikativ ta'siri alohida ilmiy e'tibor talab qiladi.

Maqolaning maqsadi ingliz va o'zbek media makonida qo'llanilayotgan kompyuter va internet terminlarining lingvopragmatik xususiyatlarini aniqlash, ularning o'zaro farqli va umumiy jihatlarini tahlil qilishdir. Media matnlarda IT-terminlarning qo'llanilishi lingvopragmatik jihatdan ikki asosiy funksiyani bajaradi: birinchisi, ma'lumotning tez va aniq yetkazilishi, texnik ma'lumotning soddalashtirilgan tarzda auditoriyaga tushuntirilishi; ikkinchisi esa zamonaviylik, ishonchlilik va texnik kompetentlik taassurotini yaratish orqali stilistik va ta'sirchanlik funksiyasini bajaradi. O'zbek tilidagi media matnlarda inglizcha terminlarning faol qo'llanilishi, ularning morfologik va fonetik moslashuvi, ba'zan esa izohlash orqali auditoriyaga yetkazilishi kuzatiladi, bu esa tilning terminologik boyishini oshiradi va lingvokulturologik jihatdan qiziqarli tadqiqot obyekti hisoblanadi. Lingvopragmatik nuqtayi nazardan, IT-terminlar media matnlarida nafaqat axborot yetkazish vositasi, balki kommunikativ maqsadga yo'naltirilgan stilistik strategiya sifatida ham xizmat qiladi. Masalan, "cloud computing" atamasi texnik ma'nodan tashqari tezkorlik, zamonaviylik va global integratsiya kabi konnotativ mazmunlarni ham auditoriyaga etkazadi. Shu asosda maqolaning maqsadi ingliz va o'zbek media makonida ishlatiladigan kompyuter va internet terminlarining lingvoprag-

matik xususiyatlarini aniqlash, ularning o‘zaro farqli va umumiy jihatlarini tahlil qilish hamda terminlarning matndagi kommunikativ rolini baholashdan iboratdir.

Metodlar. Tadqiqotda ingliz va o‘zbek media makonida ishlatiladigan kompyuter va internet terminlarining lingvopragmatik xususiyatlarini aniqlash uchun bir qator metodlardan foydalangan. Avvalo, lingvopragmatik tahlil asosida terminlarning matndagi kommunikativ va stilistik funksiyalari, konnotativ mazmuni hamda auditoriyaga ta’siri o‘rganildi. Shuningdek, tadqiqotda korpus tahlili qo‘llanilib, ingliz (BBC, The Guardian, TechCrunch) va o‘zbek (Kun.uz, Gazeta.uz, Daryo.uz) media materiallaridagi terminlarning qo‘llanilishi, chastotasi va konteksti aniqlandi. Terminlar o‘zaro farqli va umumiy jihatlarini aniqlash maqsadida taqqoslash va kontrastiv metoddan foydalangan holda ingliz va o‘zbek media matnlari tahlil qilindi. Bundan tashqari, diskurs tahlili yordamida IT-terminlarning media diskursidagi stilistik va kommunikativ roli baholandi, ularning auditoriya e’tiborini jalb qilish, texnik ishonchlilik va zamonaviylik kabi funksiyalarini aniqlashga harakat qilindi. Tadqiqot jarayonida olingan natijalar statistik va sifat jihatdan umumlashtirilib, har bir terminning lingvopragmatik xususiyati matn kontekstida tahlil qilindi. Ushbu metodik yondashuv IT-terminlarning media matnlarda qanday tarzda integratsiya qilinishi, o‘zbek tilida morfologik va fonetik moslashuvi, shuningdek, kommunikativ samaradorligini aniqlashga imkon berdi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. **Lingvopragmatik tahlil** – terminlarning matn ichidagi ma’nodoshlik, konnotativlik va kommunikativ funksiyalarini aniqlash.
2. **Korpus tahlili** – ingliz (BBC, The Guardian, TechCrunch) va o‘zbek (Kun.uz, Gazeta.uz, Daryo.uz) media materiallari asosida qo‘llanish chastotasi va kontekstlari o‘rganildi.
3. **Taqqoshlash va kontrastiv metod** – ingliz va o‘zbek media tilidagi termin qo‘llanilishi solishtirildi.
4. **Diskurs tahlili** – IT-terminlarning media diskursidagi stilistik va pragmatik roli baholandi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari ingliz va o‘zbek media makonida ishlatiladigan kompyuter va internet terminlarining lingvopragmatik xususiyatlarini aniqlash imkonini berdi. Ingliz tilidagi media matnlarda IT-terminlar ko‘pincha murakkab, tizimli va aniqlik bilan ishlatiladi. Masalan, “AI-driven solutions”, “cybersecurity breach”, “cloud-native architecture” kabi atamalar texnik ma’nodan tashqari, metaforik va konnotativ mazmunni ham ifodalaydi. Terminlar matnda nafaqat axborot yetkazuvchi, balki stilistik va pragmatik funksiyani ham bajaradi, auditoriyada texnik kompetentlik va zamonaviylik taassurotini yaratadi.

O‘zbek media matnlari tahlilida esa inglizcha IT-terminlarning ko‘plab hollarda asl shaklda saqlanishi kuzatildi: “online”, “login”, “traffic”, “cloud”. Shu bilan birga, terminlarning o‘zbek tiliga morfologik va fonetik moslashuvi ham mavjud: “post qildi”, “skrin oldi”, “download qildim”. Ba’zi terminlar izohli shaklda kiritiladi, masalan: “phishing (firibgarlikning bir turi)”, bu esa o‘quvchiga terminning texnik ma’nosini tushuntirishga xizmat qiladi.

Natijalar shuni ko‘rsatdiki, IT-terminlar media matnlarda quyidagi funksiyalarni bajaradi:

1. **Axborot yetkazish funksiyasi** – texnik va yangi ma’lumotlarni aniq va qisqa yetkazish.
2. **Stilistika va ta’sirchanlik funksiyasi** – zamonaviylik, ishonchlilik va texnik kompetentlik taassurotini yaratish.
3. **Lingvokulturologik funksiyasi** – terminlar tilning terminologik boyishini oshiradi va o‘zbek media makonida global axborot texnologiyalari konsepsiyasini targ‘ib qiladi.

Korpus tahlili natijalari ko‘rsatdiki, ingliz media matnlarida IT-terminlarning qo‘llanilishi ko‘proq murakkab jumlalarda va texnik kontekstlarda bo‘lsa, o‘zbek matnlarida ular oddiy jumlalarda, ko‘pincha izoh bilan yoki morfologik moslashgan shaklda uchraydi. Terminlarning chastotasi ingliz media matnlarida o‘rtacha 1,8–2,3 marta maqolada ishlatilsa, o‘zbek matnlarida 0,8–1,5 marta ishlanishi kuzatildi. Shuningdek, terminlarning pragmatik funksiyasi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, “cloud computing” o‘zbek media matnlarida tezkorlik va zamonaviylik ramzi sifatida ishlatiladi, “update” esa yangilik va ishonchlilikni bildiruvchi signal sifatida qo‘llanadi. Bu jarayon terminlarning nafaqat texnik, balki kommunikativ ahamiyatini oshiradi.

Umuman olganda, natijalar shuni ko‘rsatadiki, inglizcha IT-terminlar o‘zbek media makonida faol kirib kelmoqda, ba’zi hollarda izoh bilan yoki morfologik moslashuv orqali auditoriyaga yetkazilmoqda, va ularning lingvopragmatik xususiyatlari media matnlarning kommunikativ va stilistik funksiyasini samarali to‘ldirmoqda.

Mulohaza. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, inglizcha IT-terminlarning o‘zbek media makoniga faol kirib kelishi global kommunikatsiya jarayonining tabiiy natijasidir. Bu jarayon o‘zbek tilining terminologik ba-

zasini boyitmoqda, biroq ba'zi terminlarning me'yorlashtirilmagan shaklda qo'llanishi til tizimida variantlilik paydo qilmoqda.

Ingliz media makonida terminologiya o'zining tizimliligi va aniqligi bilan ajralib turadi. O'zbek mediasi esa yakuniy me'yorlash bosqichida bo'lgani uchun terminlarning izohlash, o'zlashtirish va fonetik moslashuv jarayonlari davom etmoqda.

Lingvopragmatik nuqtayi nazardan, IT-terminlar media matnlarning informativeness, reallik, zamonaviylik, texnik kompetentlik va auditoriya e'tiborini jalb qilish kabi vazifalarini kuchaytiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz va o'zbek media makonida ishlatiladigan kompyuter va internet terminlari lingvopragmatik jihatdan sezilarli farqlarga ega. Ingliz media matnlarida IT-terminlar murakkab, tizimli va texnik aniqlik bilan ishlatiladi, ular metaforik va konnotativ mazmun bilan boyitilgan bo'lib, auditoriyada texnik ishonchlilik va zamonaviylik taassurotini yaratadi. Bu esa ingliz media Makonining global axborot texnologiyalari diskursidagi yuqori standartini aks ettiradi.

O'zbek media matnlarida esa inglizcha terminlarning faol kirib kelishi, ularning morfologik va fonetik moslashuvi, ba'zan esa izohli qo'llanilishi kuzatiladi. Bu jarayon o'zbek tilining terminologik bazasini boyitadi, lekin ba'zi hollarda terminlarning me'yorlashtirilmagan shaklda qo'llanishi til tizimida variantlilik va izchillik yetishmasligini keltirib chiqaradi. Shu bilan birga, terminlarning media matnlarda kommunikativ funksiyasi muhim ahamiyat kasb etadi: ular yangilikni ta'kidlash, zamonaviylikni ko'rsatish va auditoriya e'tiborini jalb qilish vositasi sifatida ishlatiladi.

Lingvopragmatik nuqtayi nazardan, tadqiqot shuni ko'rsatadiki, IT-terminlar media matnlarida nafaqat axborot yetkazish vositasi, balki stilistik va kommunikativ strategiya sifatida ham ishlatiladi. Misol uchun, "cloud computing" o'zbek matnlarida tezkorlik, zamonaviylik va global integratsiya kabi konnotativ mazmunlarni ifodalaydi, "update" esa yangilik va ishonchlilikni bildiruvchi signal sifatida ishlatiladi. Bu terminlar media matnlarda texnik ma'lumotni soddalashtirish bilan birga, auditoriya hissiyotini boshqarish va matnga ta'sirchanlik berish vazifasini ham bajaradi.

Shu bilan birga, ingliz va o'zbek media makonidagi IT-terminlarning farqli qo'llanilishi lingvokulturologik omillar bilan ham bog'liq. Ingliz media matnlarida terminlar o'zining asl texnik ma'nosini saqlagan holda ishlatilsa, o'zbek matnlarida ular, ko'pincha, soddalashtiriladi yoki izoh bilan tushuntiriladi. Bu esa o'zbek media makonida IT-leksikaning rivojlanish bosqichi va auditoriya tushunishini hisobga olgan holda amalga oshirilayotgan moslashuv jarayonini ko'rsatadi.

Natijada tadqiqot shuni ko'rsatadiki, IT-terminlar nafaqat texnik ma'noni yetkazuvchi vosita, balki media diskursida stilistik, kommunikativ va lingvokulturologik funksiyani bajaruvchi element sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Bu esa media tilida terminologik jarayonlarni yanada chuqurroq o'rganish zaruratini yaratadi.

Xulosa va tavsiyalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz va o'zbek media makonida ishlatiladigan kompyuter va internet terminlari lingvopragmatik jihatdan muhim ahamiyatga ega bo'lib, media matnlarning kommunikativ, stilistik va lingvokulturologik funksiyalarini samarali to'ldiradi. Ingliz media matnlarida IT-terminlar murakkab va tizimli ishlatiladi, ular nafaqat texnik ma'lumotni yetkazish, balki metaforik va konnotativ ma'nolarni ifodalash orqali auditoriyada zamonaviylik va ishonchlilik taassurotini yaratadi. Shu bilan birga, ingliz matnlarida terminlarning yuqori aniqligi va izchilligi media diskursida ularning integratsiyasini kuchaytiradi.

O'zbek media matnlarida inglizcha IT-terminlarning faol kirib kelishi, ularning morfologik va fonetik moslashuvi, ba'zan esa izohli qo'llanilishi kuzatiladi. Bu jarayon o'zbek tilining terminologik boyishini oshiradi va global axborot texnologiyalari konsepsiyasini auditoriyaga yetkazadi. Shu bilan birga, ba'zi hollarda terminlarning me'yorlashtirilmagan shaklda qo'llanilishi til tizimida variantlilik va izchillik yetishmasligini keltirib chiqaradi.

Lingvopragmatik tahlil shuni ko'rsatdiki, IT-terminlar media matnlarda nafaqat axborot yetkazish vositasi, balki stilistik strategiya, auditoriya e'tiborini jalb qilish va zamonaviylikni ifodalash vositasi sifatida ham ishlatiladi. Masalan, "cloud computing" o'zbek media matnlarida tezkorlik va global integratsiya ramzi sifatida, "update" esa yangilik va ishonchlilikni bildiruvchi signal sifatida qo'llaniladi. Bu terminlar media matnlarda texnik ma'lumotni soddalashtirish bilan birga, matnga ta'sirchanlik berish va auditoriya hissiyotini boshqarish vazifasini ham bajaradi.

Shuni hisobga olgan holda, maqolada quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. O'zbek tilida IT-terminlarni me'yorlashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan lug'atlar yaratish. Bu lug'atlar media xodimlari, jurnalistlar va texnik soha mutaxassislari uchun qo'llanma sifatida xizmat qiladi.

2. Media matnlarda terminlardan foydalanish bo‘yicha metodik qo‘llanmalarni ishlab chiqish, ularning pragmatik va stilistik funksiyasini hisobga olgan holda, terminlarni to‘g‘ri qo‘llashni ta’minlash.

3. Inglizcha terminlarning o‘zbekcha ekvivalentlarini yaratish jarayonini kuchaytirish, shu orqali tilning terminologik mustaqilligini saqlash va yangi texnologik atamalarni milliy kontekstga moslashtirish.

4. O‘zbekiston OAVlari uchun yagona IT-terminologiya standartini joriy etish, bu esa media matnlarda terminlarning bir xilligi va izchilligini ta’minlaydi.

5. Media matnlarda terminlarning auditoriya tushunishini oshirish maqsadida izohlar, lug‘at qo‘llanmalar yoki interaktiv resurslardan foydalanish.

6. IT-terminlarning lingvopragmatik xususiyatlarini chuqur o‘rganish bo‘yicha doimiy ilmiy tadqiqotlar olib borish, bu orqali terminlar media diskursidagi kommunikativ va stilistik rolini yanada aniqlashtirish.

7. Tilshunoslik va media sohasidagi mutaxassislar uchun seminarlar, treninglar va o‘quv kurslari tashkil etish orqali IT-terminlarning media makonidagi qo‘llanilishini samarali boshqarish.

Umuman olganda, tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, inglizcha IT-terminlarning o‘zbek media makoniga kirib kelishi nafaqat tilning terminologik boyishini oshiradi, balki media matnlarda kommunikativ, stilistik va pragmatik funksiyalarni kuchaytiradi. Shu bilan birga, terminlarning me’yorlashtirilmagan shaklda qo‘llanishi tilning izchilligiga ta’sir qilishi mumkin, shuning uchun ularni ilmiy asosda me’yorlashtirish va auditoriya tushunishini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). Otaboyev A. O‘zbek tilining terminologiyasi masalalari. Toshkent, “Fan”, 2017.

(2). Karimov B. Media tilining lingvistik xususiyatlari. Toshkent, 2020.

(3). Hasanov R. Axborot texnologiyalari va til: lingvopragmatik yondashuv. Toshkent, 2021.

(4). Samadova N. O‘zbek tilida yangi leksika va terminologiya. Toshkent, 2019.

(5). Е.Н.Галичкина. Компьютерная коммуникация: лингвистический статус, знаковые средства, жанровое пространство. Дис. ... док. филол. наук, Волгоград, 2012, 322 с.

(6). Ю.А.Белова. Стратегии интерпретации смысла газетных заголовок. Автореф. дис. ... канд. фил. наук, Уфа, 2009, 24 с.

(7). Т.Г.Добросклонская. Теория и методы медиалингвистики. Автореф. дис. ... канд. фил.наук. – Москва, 2000, 50 с.

(8). Musurmonova O. (2020). “Media matnlarida zamonaviy terminlarning leksik-semantik xususiyatlari”. “O‘zbek tili va adabiyoti” jurnali, 4-son, 45–52-betlar.

(9). Abduazizov, A. (2018). Til va jamiyat. Internet tili va tilshunoslik yondashuvlari. Toshkent, “Fan”.

Ro‘zmetova Madinabonu Ruslan qizi (Urganch davlat universiteti Xorijiy filologiya yo‘nalishi 2-kurs talabasi; madinarozmetova2006@gmail.com)

EKOLOGIYAGA OID MATNLARDA ANTROPOLOGIK TERMINLAR DIFFERENSIYALASHISHI

Annotatsiya*. Ushbu maqola ekologik matnlarda eng ko‘p chalkashlik keltirib chiqaradigan antropologik terminlarni misollar bilan solishtirib tahlil qilinadi. Terminlarning aralash-quralash qo‘llanilishi xalqaro taqqoslash va ilmiy aloqaga salbiy ta’sir ko‘rsatishi ko‘rib chiqilib, terminlarning noto‘g‘ri qo‘llanilishi ilmiy aniqlikka putur yetkazishi ta’kidlanadi. Bu maqola ekologik matnlarda antropologik terminlarning differensiyalashuvi masalasini, xususan, bir xil ekologik jarayon va hodisalarning turli madaniy-lingvistik kontekstlarda o‘ziga xos semantik qatlamlar orqali ifodalanishi natijasida yuzaga keladigan chalkashlik analiziga bag‘ishlangan. Shu bilan birgalikda, ekologik atamalarni tarjima qilish jarayonida madaniy tafovutlarni hisobga olish muhimligi ham ko‘rib chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *madaniy ekologiya, ekologik antropologiya, semantik farq, antropogen, terminlar differensiyalashuvi, inson ekologiyasi.*

ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ АНТРОПОЛОГИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ В ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ

Аннотация. *В трёх статьях анализируются наиболее запутанные антропологические термины в экологических текстах, сравнивая их с примерами. Рассматривается пагубное влияние смешения терминов на международную оценку и научную коммуникацию, и подчёркивается, что неправильное использование терминов подрывает научную точность. Вопрос дифференциации антропологических терминов в экологических текстах связан с путаницей, возникающей в результа-*